

Sultan Ömer Ali Seyfeddin Camii - Bender Seri Begawan / Brunei

sultan Malezya ile birleşme tasarısını ve alternatif olarak ileri sürülen Kuzey Borneo Federasyonu tekliflerini reddetti. Bu yüzden ciddi bir politik krizin içine düşen ülkede Halk Partisi taraftarları 8 Aralık 1962'de Sultan III. Ömer Ali Seyfeddin'e karşı ayaklandılar. Ayaklanma derhal bastırıldı ve Halk Partisi kapatıldı. Böylece Brunei'de demokrasi umutları sona erdi ve ülkede otokrasi dönemi başladı. 1965'te yeni bir yasama meclisi oluşturmak için genel seçimler yapıldı. Aynı dönemde İngiliz hükümeti, anayasal haklarla ilgili geniş reformlar yapması için sultana baskı uygulamaya başladı. Ancak Sultan III. Ömer Ali Seyfeddin siyasi partileri güçlendirerek kendi otoritesini zayıflatmaya razı olmadı ve tahtı oğlu Hassanal Bolkihah'ya bıraktı (4 Ekim 1967). Ülkenin yeni sultanı ve başbakanı olan 1945 doğumlu Muda Hassanal Bolkihah, 1979'da İngilizler'le 1983 yılı sonunda himayenin kalkması ve ülkenin bağımsızlığını elde etmesi konusunda anlaştı. Bunun üzerine 1 Ocak 1984'te Brunei bağımsızlığını ilân etti. Günümüzde bir refah devleti olan Brunei Dârüsselâm Sultanlığı o tarihten itibaren ekonomik gelişmede, eğitim alanında ve İslâmî konularda ilerlemeye devam etmektedir. 25 milyar dolar hesap edilen servetiyle Hassanal Bolkihah bugün dünyanın en zengin kişileri arasındadır.

Brunei Dârüsselâm'ın resmî dini İslâm olup halkın çoğunluğunu teşkil eden müslümanlar, Malezya ve Endonezya'dakiler gibi Şafî mezhebine bağlıdır. Ülke bağımsızlığını kazandıktan sonra Güneydoğu Asya Uluslar Birliği'ne (ASEAN) ve İslâm Konferansı Teşkilâtı'na üye oldu; Birleşmiş Milletler Teşkilâtı'na da 159. üye olarak kabul edildi.

BİBLİYOGRAFYA :

S. St. John, *Life in the Forests of the Far East*, London 1862; a.e., Kuala Lumpur 1974; C. Abid Majul, *Muslims in the Philippines*, Quezon City 1973, s. 73-75, 110-111, 361-363; a.mlf., "The Moros of the Philippines", *Conflict*, VIII, New York 1988; *European Sources for the History of the Sultanate of Brunei in the Sixteenth Century* (ed. R. Nicholl), Brunei 1975; B. A. Hamzah, *Oil and Economic Development Issues in Brunei*, Singapore 1980; *Malaysia: A Country Study* (ed. F. M. Bunge), Washington 1985; Muhammad Jamil al-Sufri (Pehin Amardi di Raja), *Ringkasan Sejarah Brunei: A Brief History of Brunei*, Brunei, ts.; H. Demaine, "Brunei: Physical and Social Geography", *The Far East and Australasia* 1988, London 1987, s. 249-250; L. Low, "Brunei: Economy", a.e., s. 251-258; *Brunei Darussalam Statistical Yearbook 1987*, Darussalam 1988; *Brunei Darussalam Key Indicators 1988*, Darussalam 1989; H. R. Hughes-Hallett, "A Sketch of the History of Brunei", *Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society*, VIII, Singapore 1940; T. Harrison, "Bisaya: Borneo-Philippines Impacts of Islam", *The Sarawak Museum Journal* (June), Kuching 1956; a.mlf., "Kota Batu in Brunei", a.e. (December), Kuching 1956; a.mlf., "The Advent of Islam to West and North Borneo", *Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society*, XLV/1, Singapore 1973; D. E. Brown, "Brunei: The Structure and History of a Bornean Malay Sultanate", *Brunei Museum Journal*, II/2, Brunei 1970; J. Judge, "Brunei Borneo's Abode of Peace", *National Geographic*, CXLV/2, Washington 1974; J. P. Ongkili, "A New Look at Sarawak History", *Journal of the Malaysian Historical Society Sarawak Branche*, Kuching 1983 (özel sayı); "Vathikah Pemasyhuran Kemerdekaan", *Petita Brunei* (January), Bandar Sari Bagawan 1990; O. Schuman, "Brunei", *El² Suppl.* (İng.), s. 151-152.

MUHAMMAD ABDUL JABBAR BEG

BÜ

(bk. EB).

BÜ ALİYYE

(بو عليية)

Kādiriyye tarikatının
XIX. yüzyılda Cezayir ve Tunus'ta
faaliyet gösteren bir kolu
(bk. KADİRİYYE).

BÜ SAİD HÂNEGANI

(آل بوسعيد)

Uman ve Zengibar'da hüküm süren
bir hânedan.

Hânedanın kurucusu Ezdî kabilesinden gelen İmam Ahmed b. Saïd'dir. Ahmed b. Saïd Ya'rubîler devrinde (1624-1741) Uman İmamı II. Seyf b. Sultân'a

Bü Saïd
hânedanından
Sultan
Teymür
b. Faýsal

bağlı olarak Maskat'ın kuzeyinde Suhâr bölgesinde valilik yaptı. Bu sırada bölgeyi Nâdir Şah'ın kumandanı Muhammed Takî Han Şirâzî'ye karşı başarılı bir şekilde savundu ve bundan güç alarak birkaç yıl içinde Uman'a hâkim oldu. Onun Uman imamlığı için 1741 ve 1749 tarihleri verilmektedir. Bölgede kuvvetli bir nüfuz sahibi olan İranlılar'a karşı Türk tarafını tutan İmam Ahmed b. Saïd, 1775 yılında Basra'nın muhasarası sırasında İran kuvvetlerine karşı savunmada Osmanlılar'a yardımcı oldu. Bu devirde Uman, ticaretinin çoğunu Osmanlılar'la yapmaktaydı. Ahmed b. Saïd'in ölüm tarihi kesin olarak bilinmemekte, ancak bazı araştırmalar bu tarihi 1783 olarak göstermektedir. Ondan sonra oğlu Saïd b. Ahmed Uman hâkimi oldu. Saïd, halk tarafından pek sevilmeyen gerekçesiyle idareyi oğlu Hâmid'e bırakarak Rustak bölgesine çekildiyse de imamlık makamı kendisinde kaldı. Fakat bu sıfatı kendisinden sonra Bü Saïd hânedanından kimse kullanmadı. Daha sonra gelen Uman hâkimleri sultan veya seyyid sıfatını aldılar.

İmam Saïd b. Ahmed 1811 dolaylarında vefat etti. Oğlu Seyyid Hâmid 1792'de ölünce yerine, Bü Saïd hânedanının önemli isimlerinden ve ülkeye Şehbâr, Hüzmüz, Kışm, Benderabbas ve Bahreyn'i de katabak olan amcası Seyyid Sultan geçti (1792-1804). Seyyid Sultan zamanında Necid bölgesinden gelen Vehhâbî akımına karşı mücadele edildi. 20 Kasım 1804'te bir deniz muharebesinde Seyyid Sultan korsanlar tarafından öldürülünce idareyi eline alan oğlu Seyyid Saïd b. Sultân, Uman Sultanlığı'nı kardeşi Sâlim ile birlikte yönetti. Devamlı şekilde Vehhâbî tehdidinden rahatsız olan Seyyid Saïd zaman zaman Maskat'ı bırakarak Suhâr bölgesine çekildi. Onun devrinde köle ticareti sınırlandırılırken 1847'den itibaren de Afrika'dan köle ge-

tirilmesi yasaklandı. Yine onun zamanında Bû Saïd hânedanı sınırlarını Afrika'ya kadar genişletmiş, bu kıtada Zengibar'ı ve Pemba'nın bir kısmını idaresi altında bulundurmıştır. Kılve, Mafya ve Lamu adaları da zaman zaman Uman idaresine girmiş olan Afrika topraklarıdır. Seyyid Saïd b. Sultân zamanında, bugün Somali'nin başşehri olan Mogadişu'dan Kap Delgado'ya kadar uzanan bölgedeki Arap kabileleri ve sahillerde yaşayan diğer kabileler üzerinde Uman Devleti'nin kuvvetli bir nüfuzu vardı. 1856 yılında vefat ettiğinde Seyyid Saïd'in üç hanımı ve yetmiş beş kadar câriyesinden doğma 120 çocuğu bulunuyordu. Çocuklarından altısı kendisinden sonra devlet idaresine geçmiş, ikisi Maskat'ta, dördü Zengibar'da hüküm sürmüştür.

Bû Saïd hânedanının en güçlü simalarından olan Seyyid Saïd'in vefatı üzerine oğlu Süveynî (سُوَيْبِي) Maskat'ta hüküm sürerken kardeşi Mecîd Zengibar'da idareyi eline aldı. Süveynî 1820'de Habeşistanlı bir câriyeden doğmuş ve Zengibar'a hiç gitmemiştir. Seyyid Saïd'in üçüncü oğlu olan Süveynî en büyük oğlu Sâlim tarafından 14 Şubat 1866'da öldürüldü. Maskat'ta hâkim olan Seyyid Sâlim b. Süveynî de iki yıl sekiz ay kadar yönetimde kaldıktan sonra 1868'de Az-zân b. Kays tarafından öldürüldü. Seyyid Saïd'in beşinci oğlu Seyyid Türkî babası hayatta iken Suhâr'a vali tayin edilmişti (1851), daha sonra Uman'a sultan oldu (1871-1888). Ölümlünden sonra küçük oğlu Seyyid Faysal idareyi eline aldı.

Bû Saïd hânedanının iki taraftaki hükümdarları arasında önceleri güzel bir âhenk vardı. Zengibar'daki Seyyid Mecîd b. Saïd Maskat'taki kardeşi Süveynî b. Saïd'e vergi ödüyordu. Ancak Zengibar'da 1870 yılında başa geçen Seyyid Berğaş, Maskat'a da hâkim olmak istedi. Bu arada Afrika'da nüfuz sahalarını genişletmeye çalışan Avrupalı sömürgeci ülkelerden İngiltere, Fransa ve Almanya, Bû Saïd hânedanının idaresi altındaki bölgeleri tesbit etmek için bir heyet kurdular. Bu heyetin çalışmaları ile Berğaş Zengibar'ın hâkimiyetini kabul etti ve nüfuz dairesine Baraja, Mogadişu, Lamu takımadaları, Tungî ile Kipini arasındaki sahil ilâve edildi. Sonradan Lamu İngilizler'e ait British East Africa Company'ye, Somali limanları da İtalya'ya verildi. 1890'da yine bir İngiliz-Alman anlaşması sonucunda Bû Saïd hânedanının mülkiyetinde bulunan Umba nehrinin ku-

zey bölgesi Almanya tarafından satın alındı. Ancak geri kalan bölgelerin he-men tamamı İngiliz nüfuz bölgesine dahil edildi. Zengibar adaları ve Pemba 1890'da İngiliz himayesine girdi. Zengibar Sultanlığı 1963 Aralık ayında bağımsızlığını ilân etti, ancak 1964'te bir ihtilâl ile sultanın idaresine son verildi.

Hânedanın Uman tarafı, 1901 yılından itibaren iç bölgelerde başlayan muhalif bir hareketle karşı karşıya kaldı. Seyyid Faysal İngilizler'le olan iyi ilişkileri sayesinde yönetimi elinde tutmakla birlikte mücadelelerini sürdüren isyancılar 1913'te kendileri için ayrı bir imam seçtiler. Aynı yıl Faysal öldü. Yerine geçen oğlu Teymûr, 1920 yılında İngilizler'in aracılığıyla isyancıların iç kesimde özerk bir yönetim kurmasını kabul ederek hânedanı bu tehditten kurtardı. 1932 yılına kadar Maskat Sultanlığı'nı elinde tutan Teymûr aynı yıl yönetimi oğlu Saïd'e devrederek sultanlıktan çekildi. Kendisi 1965'te Bombay'da öldü. Saïd b. Teymûr, 1970'te oğlu Kâbüs'un yaptığı bir saray darbesiyle yönetimden uzaklaştırıldı. Bugün Sultan Kâbüs b. Saïd, başşehri Maskat olan Uman Sultanlığı'nın devlet başkanıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Delilü'l-Halîc (Tarih), II, 648, 652, 663, 689, 701, 803, 900, 1108; R. Sajid-Ruete, *Saïd b. Sultan*, London 1929; a.m.f., "The Al-Bu-Said Dynasty in Arabia and East Africa", *JCAS*, XVI (1929), s. 417-432; W. Phillips, *Oman: A History*, Beyrut 1971, s. 62, 83; Bosworth, *İslâm Devletleri Tarihi*, s. 99-102; P. Bonnenfant, *La Péninsule Arabique d'Aujourd'hui*, Paris 1982, s. 261 vd.; B. Thomas, *Arab Rule under the Al Bû Sa'id Dynasty of Oman* (nşr. British Academy), London, ts., XXIV; R. J. Gavin, "Sayyid Sa'id", *Tarikh*, I/1, Nigeria 1965, s. 16-29; "Muslim in Zanzibar", *Muslim World*, I/20, Karachi 1963, s. 6-7; C. H. Becker [C. F. Beckingham], "Barghash", *El²* (İng.), I, 1043; C. F. Beckingham, "Bû Sa'id", a.e., I, 1281-1283.

MUSTAFA L. BİLGE

BUÂS

(بُعَاث)

Medine'nin

güneydoğusunda bulunan bir vahanın
ve burada meydana gelen
savaşın adı.

Medineli Evs ve Hazrec kabileleri arasında 120 yıl devam eden savaşların sonuncusunun vuku bulunduğu Buâs mevki, İslâmiyet'ten önce Yesrib adıyla bilinen Medine'ye 2 fersah uzaklıkta ve Beni Kurayza toprakları üzerinde bulunmak-

ta idi. Hicretten beş veya altı yıl önce (617) cereyan eden ve "Yevmü Buâs" diye bilinen bu savaş, Evs kabilesinden bir kişinin Hazrec'e sığınan bir yabancıyı öldürmesi üzerine başlamıştır. Evs kabilesinin başında Hudayr el-Ketâib, Hazreciler'in başında ise Amr b. Nu'mân el-Beyâzi bulunuyordu. Her iki kabilenin ileri gelenlerinden pek çok kimsenin hayatını kaybettiği savaş Hazrec lideri Amr'ın bir okla öldürülmesi ve Evsliler'in zafriyle sonuçlandı. Buâs Savaşı'nın hâtrasına birçok şiir söylenmiştir.

İslâmiyet'in Medine'de yayılmasında ve Hz. Peygamber ile müslümanların oraya hicret etmesinde Buâs Savaşı'nın müsbet tesirleri olmuştur. Savaşı kaybeden Hazreciler'den altı kişi daha sonra Mekkeliler'le anlaşma yapmak istemişler, Ebû Cehil'in buna engel olması üzerine bi'setin on birinci yılına (620) rastlayan hac mevsiminde Hz. Peygamber ile Akabe'de görüşerek İslâmiyet'i kabul etmişlerdir. Hz. Peygamber onlardan kendisini Yesrib'e götürüp himaye etmelerini ve İslâmiyet'in orada yayılmasına yardımcı olmalarını istedi. Onlar da Evs kabilesiyle aralarında yıllardır süren savaşların sebep olduğu düşmanlığın bu yeni din sayesinde ortadan kalkacağını umduklarını söylediler ve Yesrib'e dönünce İslâmiyet'in yayılmasına çalıştılar. Bi'setin on ikinci yılında (621) onu Hazrecî, ikisi Evslî on iki kişilik bir müslüman grup Mekke'ye giderek Akabe'de Hz. Peygamber ile görüştü ve ona biat etti. Hz. Âişe'nin, "Buâs Allah'ın Resûlullah için hazırlamış olduğu bir gündü..." (Buhârî, "Menâkıbü'l-enşâr", I, 27) sözü bu tarihî gerçeği ifade etmektedir. Böylece birbirine düşman olan Evs ve Hazrec kabileleri İslâm kardeşliğinde birleşmişler ve Medine'de İslâm'ın gelişip yayılması-na uygun bir zemin hazırlamışlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Menâkıbü'l-enşâr", I, 27; İbn Sa'id, *eş-Şabakât*, I, 218-219; III, 604; IV, 384-385; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, Beyrut 1962, III, 39-41; XVII, 67-75; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 451-452; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, I, 671, 677-678, 683; II, 95; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, Kahire 1959, VIII, 111-112; *Tecrid Tercemesi*, X, 6-7; Semhûdî, *Vefâ'ü'l-vefâ'*, I, 166, 172, 195, 198, 208, 209, 215, 219; Diyârbekrî, *Târîhu'l-hamîs*, I, 292; Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, Kahire 1964, II, 159-160; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, IV, 138-140; VI, 536; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 159-170; 198-199; Köksal, *İslâm Tarihi* (Mekke), V, 143-144; Fr. Buhl, "Bu'âs", *IA*, II, 742; C. E. Bosworth, "Bu'âth", *El²* (Fr.), I, 1322.

ASRİ ÇUBUKÇU